

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР "И В А Н В А З О В"

=====

Стенографски протокол

Х У Д О Ж Е С Т В Е Н С Ъ В Е Т

О Б С Ъ Ж Д А Н Е

н а

П И Е С А Т А " Н Е О Ч А К В А Н Г О С Т " О Т

А Л Е К С Е Й А Р Б У З О В

С о щ и я

17 януари 1982 год.

=====

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	стр.
I. ОТКРИВАНЕ	
предс. Дико Фучеджиев	3
II. ИЗКАЗВАНИЯ	
проф. Владимир Тенев	4
Чавдар Добрев	9
Таня Масалитинова	17
Банчо Банов	21
Асен Шопов	23
Крикор Азарян	30
Михаил Петров	39
Емил Стефанов	41
Леон Даниел	44
III. ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СЛОВО	
предс. Дико Фучеджиев	46

НАЦИОНАЛЕН АКАДЕМИЧЕН ТЕАТЪР "И В А Н В А З О В"

Стенографски протокол

Х У Д О Ж Е С Т В Е Н С Ъ В Е Т

О Б С Ъ Ж Д А Н Е

н а

П И Е С А Т А " Н Е О Ч А К В А Н Г О С Т " О Т
А Л Е К С Е Й А Р Б У З О В

Състояло се на 17.І.1982 г.
в Заседателната зала на
театъра

Начало 12 ч 40 мин.

- о -

О Т К Р И В А Н Е

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВУВАЩ: ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Другарки и другари,

Откривам Художественния съвет с дневен ред: Обсъждане на постановката на пиесата "Неочакван гост" от Алексей Арбузов, постановка на засл.артист Леон Даниел.

Другари, вчера и днес гледахме двете генерални репетиции на представлението. Физическото състояние на Юрий Ангелов не му позволява да вземе участие и затова го освободих и на негово място втори изпълнител няма да има. Имате думата да изкажете мнението си по постановката. Има думата проф. Любомир Тенев.

ИЗКАЗВАНИЯ

п р о ф. ВЛАДИМИР ТЕНЕВ:

Другари,

За това представление трябва повече хора да изразят мнението си. Ако трябва да кажа своето мнение в самото начало смятам, че с това представление на гост-режисьора Леон Даниел Народният театър продължава своето развитие и традиция. Виждам, че тук Леон Даниел няма нищо от онези неща, които до известен смисъл бяха характерни за него, сега се срещаме с един улегнал творец, който изхожда от драматургията и може да направи едни или други неща, различни, с едно изключително професионално майсторство.

Що се отнася до пиесата на Арбузов – една от тези, които се харесват, това негово умение да вниква във вътрешната душевност на нещата, да закача едни много интимни проблеми, много близки на всички хора, да ги решава в една чеховска тоналност, на места дори с такива контрасти. Винаги съм смятал, че на него младежката тема му е малко натрапчива, той не разбира психологията на младежите. И в това представление, което гледахме в театър "София", където Леон Даниел го спаси, това личеше. Не смятам, че той по отношение на младежката тематика е това, което са други съветски автори. Но от друга страна като проблематика, като тема, той има едно много топло, човешко отношение на любов към хората, към съдбите – и смятам, че режисьорът е вървял по тази линия да разкрие тая вътрешна, малко тъжна същност на човека, на човешкото развитие. Ако вземете дори една литература от XIX век – романа – или в първата половина на нашия век, ще видите, че в края на краищата като че ли в повечето книги в кръга на интимните отношения онова, което предизвиква трагедиите е, че човешкият живот е по-дълъг от трайността на човешките чувства. Това може

би и движи живота до голяма степен, когато в едни семейни отношения то се явява източник на една трагедия, на едно разкриване на нещата от тяхната вътрешна страна, от тяхната вътрешна човешка стойност.

Гледайки вчера и днес постановката ми се стори, че това са две различни представления. Вчера представлението беше доста неравно, особено по отношение където трябваше да се центрира – специално героинята Люба, която изстрадва живота, изстрадва любовта и която доказва, че в края на краищата любовта съществува в този конфликт дали е или не е, че тя възкръсва с още по-голяма сила тогава, когато нещата са изстрадани. Днес представлението беше много събрано, много съсредоточено, много истинско с това непрекъснато преодоляване на чувството, а не самото чувство. Нямаше никаква бароковост в тези неща, което е характерно въобще за представлението.

Направена е една реалистична, богата постановка. Виждам актьорите в много отношения преобразени, виждам у тях извлечени неща, които рядко срещам – едно богатство на художествена палитра, на възможности на актьори, които излизат в една или друга гама. Не мога да не споделя радостта си от този успех на нашите актьори, които са професионалисти и имат своето място в изкуството. Режисурата е една много успешна работа с актьорите, за да се постигнат действително едни високи художествени резултати.

Споменах за Мария Стефанова, която чудесно поднесе днес темата. Дори вчера онова, което не ми хареса – началото на втората картина, и двете картини, в които, според мен, има още неща, които трябва да се изчистят чисто литературно – в едно такова многотемие тя успя да събере, макар че това е сцена на момчето, около себе си и своята драма, за да предизвика прелом в това

момче и в интерес на действието.

Искам да се изкажа за великолепно изпълнение в два съвсем различни плана на Любомир Кабакчиев и на Васил Стойчев. Кабакчиев държи просто на ръба на нещата, на една строга, бих казал реалистична линия, на ръба да стане сантиментално, да стане трагично, а не става, трагиката става необятна, вътрешна, където вината и любовта живеят заедно, като че ли нещо рационално в това, което извършва при едно огромно страдание.

При Васил Стойчев виждам нещо по-различно, в него има едно волево начало и същевременно една човешка гама, търсене на нещо, в което присъствува волята, у него има толкова много вина и това чувство на страдание. Дадена е една яснота на линията, на една точност, на едни внезапно докоснати струни, толкова сложни и тънки и в една богата амплитуда.

Две различни интерпретации се явяват в Славка Славова, тази жена, която носи един аристократизъм, който напомня миналото ѝ, тази руска душа, този руски човек. Непрекъснато имам чувството за една ирония, тънка ирония, която идва от трагическата прозорливост на живота, който трябва да се отстоява със силата на една воля, на една нравственост, за която трябва да се воюва.

Или да вземем Николина Лекова, която играе друго нещо. Тя играе една доброта, симпатия, изразена в тази руска душевност, с повече мекота, с повече вътрешна болка, вътрешно страдание, отколкото желанието да влияе, да променя, както е у Славка Славова.

Тази единствена картина на Жоржета Чакърва остава в съзнанието. У нея няма никакъв флирт, както тя обича на сцената. Нищо евтино, всичко е направено толкова точно.

Действително виждам тук актьорите преобразени, така ги усещам и не може да не ме радва това богатство на образи. Този млад актьор не съм го виждал скоро, той е много интересен, може

би има някои слабости, които ще се появят, но според мен самият образ е доста разпилян, доста неясен, доста нецентриран в цялото действие. Но това е тема, в която авторът подчертава, че в края на краищата онова, което движи нещата това са човешките емоции. Всичко, което звучи там: как ще напуснеш този добър човек – в края на краищата разумът не играе роля върху чувствата. Спомням си такава история в литературата: ако вземем Корней виждаме, че любовта е рационализирана, Родриго обича качествата на Химена, Химена обича качествата на Родриго: смел, храбър, достоен и т. н. А вземете началото на психологическата драма в

Какво обича тя? Тя се разкъсва, обектът няма никакво значение, това е доведеният син на Иполит, който е никакъв. Шо в своята страст и любовна сила тя стига до престъпление. Една вечна тема, която в различни времена при различни ракурси е трактувана различно. И може би цялата тази наша човешка емоционалност, в която може би няма достатъчно логика, не довежда до това, като че ли животът е нещо нелепо, всичко остава някак си нелепо поради кръстосването на нашите влияния и чувства, това отсъствие на разума в нещата, в подреждането им. А ако всичко е една трезвост, то няма драма, ако няма малко лудост във всеки един човек, от която се ражда изкуството. И този момент е уловен интимно от автора.

Мисля, че и режисьорът това е изтъкнал. При цялата светлина, че съществува любов, която тема се носи от героинята, при всичките колебания на тази тема, се защитава това хуманистично начало, което променя и този млад човек, макар че промяната идва по автора.

Според мен втората част на пиесата доста повтаря и създава една трудност и за режисурата, и за актьорите, която те преодоляват.

Мисля, че пиесата е изградена в една вътрешна тоналност

и всички нюанси са издържани в един строго психологически реалистичен план. Но мисля, че някои неща в първите две картини на втората част – специално днес мина много добре първата картина, докато вчера не се получи добре, имаше някои барокови неща, някои скокове – но във втората картина след катастрофата има някои неща, които са с излишни дължини, едни неясности и тази втора тема, която е вмъкната за честността на баща му и до момента, когато се позовава на Достоевски в цялата си болка и т. н. Мисля, че тази тема може да се съкрати, да се пипне нещо, да се стъсти в това действие.

Някои неща идват внезапно, може би като контраудар, като нещо ирационално, например някои сцени, някои маниери по-остри, по-ударни. Не зная дали плесникът е по пиесата, който удря младежът на момичето. После влизането под масата – някои неща, които прекъсват това течение на действието. Арбузов обича много Чехов и търси тези негови подводни течения.

Хареса ми много това момиче, което за първи път прави роля – Камелия. Много интересна я виждам с една абсолютна издържана линия отначалото до края, което не е много лесно, тъй като ролята е доста трудна.

Не зная дали трябва да споделя всички актьори. Това е едно представление в реалните рамки на театъра, с много сила, с много внушение, изпълнено с голям професионализъм и с едно богато разкриване на актьорите, които виждаме в една друга светлина и със своя професионализъм, и със своето мислене, и с постиженията си в най-общи линии. Това е един художествен плюс на театъра и на тази политика, доколкото схващам, на разширяване палитрата на репертоара с различни мисления, с различни режисьори и актьори.

За дълго време ще запазя спомена за тези образи, за тези точно намерени характеристики, тези интересни изяви, които виждаме

в сцените и в актьорите. Трябва да ви кажа, че критиката винаги се е радвала на хубавото. Аз изпитах радост от това, което видях и което отговаря на вкусовете ми, които не са били и не са толкова субективни.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Чавдар Добрев.

ЧАВДАР ДОБРЕВ:

Другари,

Когато се запознах с пиесата оцених нейните качества като едно сериозно произведение на съвременна тема – произведение, което разкрива достоверно събитие на хора, които днес живеят, една пиеса, която е дело на един от най-видните представители на съветската драматургия – Арбузов, познат на българската театрална и културна общественост. В същото време като жанр това литературно произведение е мелодрама. Дори съм имал спор и в себе си никога, за съжаление, не съм успявал достатъчно да оценя качествата на този жанр. Знаете мястото и развитието, знаете опити за обновяване на жанра. С това и започвам: Леон Даниел в много голяма степен успя да ме разубеди в отношението ми към този жанр, защото ми се струва, че той върши това, което аз наричам за добро или за лошо мелодрама, върви от мелодрамата към драмата, т. е. това, което винаги е било по-истинско изкуство. Причина за това е, че той, решавайки по пътя на психологическия реализъм в пиесата, поставя няколко важни проблема, които са били в обсега на интереса на писателя, може би не всякога така акцентирано.

За себе си от представлението извлякох тази поука, че така както във всекидневието, това разбира се и при Арбузов го има, една неочаквана вест, една катастрофа какво може да донесе в съдбите на тези хора. Донася при всекиго различни решения, които в последна сметка стигат до една голяма истина, че всеки трябва да

има в себе си един потенциал от сили, за да издържи, първо, на трудностите, второ – за да има някакъв път, т. е. самобитност, индивидуалност, присъствие в този живот. Следователно, срещу бурите на живота всеки трябва да търси застраховка не само отвън, но и в себе си – това, което той представлява. И тук идват другите, не просто попътни теми, затова че един живот на индивидуалността по пътя на компромисите и примирението не може да се реализира. Дори ако този компромис е извършен в името на една огромна благодарност, която почти се слива с любовта. Но любовта е нещо друго, следователно ние голямата благодарност, голямата обич не можем да заменим с тази думичка, компрометирана или не, която се нарича любов. Не може по същия начин фактите на отчуждението, които присъствуват във всяка жизнена ситуация, да бъдат причина един такъв млад човек като Дениз да си изработи имунитет, една философия, която в последна сметка се оказва, че търпи крушение, дори в този смисъл крушение, защото той разбира, че по този път никога няма да бъде личност, няма да бъде индивидуалност, той може да бъде озлобен, да стане някакъв смешен вариант на климсамгиновци, но няма да бъде личност, няма да има присъствие. Личността в последна сметка все пак е някакво отражение на това, което ние наричаме човешки талант.

Защо говоря за тези неща? Защото ми се струва, затова съм българин и съм убеден и затова съм харесвал изкуството на Леон Даниел, тъй като дори в такава крехка материя, каквато е тази пиеса, би могла да даде толкова теми за страдания, за преживявания и т. н., за нещо доста по-безконфликтно, той търси една сериозна проблематика. Естествено, винаги бих желал, ако пиесата имаше повече качества в тази насока, но фактът, че и режисьорът, и актьорите успяват да извлекат в максимална доза този проблемен заряд на творбата.

Следващият момент, който бих искал да отбележа, който беше отбелязан и от про. Тенев, това са много сериозните актьорски постижения в представлението. На първо място поставям изпълненията на Славка Славова, Мария Стефанова, Любомир Кабакчиев и Гаджоков, наред с това ще говоря за много добрите моменти от работата на Васил Стойчев, Николина Лекова и другите актьори.

Отдавна не съм виждал Славка Славова с подобна вътрешна одухотвореност, за да защитава един образ, който в някаква степен е цялата реалистичност на изпълнението, се превръща в символ на руското, на благородното, на изящното, на възпитаното, бих казал във времето – защитено чрез един собствен живот. Хареса ми, че Славка Славова в логиката на социалистическия реализъм търси острите решения, парадоксалните решения, не просто характерността, а онова, което видимо изкача извън обичайното в ситуацията, а всъщност най-достоверно я рисува.

Николина Лекова е много точна, много прецизна, реалистично обрисова отделните мигове от състоянието на своята героиня. Може би някъде не ни дава това внушение за философията на този човек. Мисля, че в това отношение тя може да задълбочи нещата още повече.

Що се отнася до изпълнението на Мария Стефанова смятам, че извън "Милионера" това е най-сериозната ѝ работа в нашия театър, разбира се и в "Лес". Смятам, че тя създава сложен образ, който много леко може да бъде подведен по една мелодраматична линия: има преживявания, има и индивидуалността, има и професията на талантлив лекар, има и човекът, който със стиснати зъби може да понесе своето страдание и човекът, който може да изкрещи от болка и човекът, който е на внезапните жестове, и на овладяното в жеста. Но ми се струва, че тя е все още в състояние на едно напрежение, има моменти, когато може да върне, да оцени

преживяването – тук, като че ли тя е в състояние да направи още неща, т. е. малко отвън в отделни моменти да погледне своята героиня. Поради това, че тя е драматично-емоционална, непосредствено органична актриса, влиза в ситуацията, но ми се струва, че тя може с очи отвън внезапно да погледне и отново да попадне в положението, което рисува.

Съгласен съм с проф. Тенев, че едно от най-сериозните постижения в актьорската кариера на Любомир Кабакчиев е това представление. Вероятно тук му е помогнал опитът от работата по "Деца на слънцето", в американската драматургия – няколко образа, които са му дали възможност в един по-парадоксален план да решава един такъв образ. Кабакчиев е точен и в това, което е мимолетното, анекдотичното в движенията на героя, същевременно той непрекъснато носи две основни теми: за човека на духа на абстракцията, и втората тема е за вината. Струва ми се, че в една такава сериозно обоснована актьорска логика този образ на Кабакчиев е защитен.

Васил Стойчев наистина е достоверен, естествен и особено днес ми хареса във втората част на представлението. Имам забележка за първата част: той органично действуваше в тази среда, в която попадна. Но в един момент забравяше, че идва с една идея – това наистина е темата за вината, темата за това, че аз трябва да споделя, че в момента трябва да поднеса най-неприятния сюрприз на най-милите хора. Това усещане като че ли го нямаше. Васил Стойчев попада в ситуацията, играе отделните положения, но смята, че глобалната, основната тема, заради която той идва всъщност на сцената, беше малко встрани. Може би в следващите репетиции да се помисли в тази насока, защото до известна степен той е водещ действието и е необходимо тези генерални задачи да бъдат достатъчно набелязани.

Искам да изкажа възхищението си от модерната, реалистична, сурова, драматично-пестелива игра на Гаджоков. В най-добрия смисъл той води полемика с онова, което каза проф. Тенев, че Арбузов не разбира младите, мисля, че той води тази полемика остро, борбено. Един актьор, който явно има качества за много сериозни драматични роли в българския театър.

Откак съм в театъра за Камелия Недкова това е най-сериозната ѝ роля и реализация на сцената. Смятам, че много естествено е, защото в първата част играе Лилия Попиванова, а във втората част като сервитьорка има по-голяма активност в тази естественост на плебейката.

Жоржета Чакърова е убедителна, а Добринка Станкова е интересна като колоритно петно точно набелязана. Жоржета Чакърова във финала на първата част играе талантливо, но режисьорът ѝ е поставил еднообразна задача. Тя непрекъснато трябва да се оправдава – едно момиченце, което при тези хора от оная вила, бих казал от слой на по-интелигентни хора, ето аз съм виновен човек. Разбира се, има тази тема за оправдание, но има и други теми тук: защо когато разказва собствения си живот трябва да търси съжаление от тази своя великодушна съперница. Тя разказва за баща си, разговаря за този оркестър, тя забравя дори, че се оправдава, започва да говори за своята радост или мъка в живота, но вече нея не я интересува това, че е в тази ситуация и вие трябва да ме харесате, да ми простите, това е каещо се същество. Според мен тук има нещо малко фалшиво като трактовка, защото обеднява един образ. Ако говорим, че принципът на представлението е да се търси едно богатство, едни по-сложни взаимовръзки, дори повече, отколкото ни дава възможности пиесата, то и тук трябва да търсим по-други ключове.

Във финала на първата част се отива към една показност

на мелодрамата, а при Мария Стефанова и Камелия Недкова: "О, мамо ... и т. н. – нещо, което никога не съм го обичал в театъра. Може би съм субективен, краен, но смятам, че това не е добре.

За втората част на представлението – струва ми се, че и днес сцената на циганката е или ненужна, или не е добре направена, или е елементарна, или е по-безвкусна, но не е сериозно изкуство, не е професионално като изкуство, а щом не професионално по-добре да го няма. Или трябва да се направи професионално, или трябва да отпадне.

Когато говорих за преживяване плюс контриране на преживяването при Мария Стефанова имах пред вид и тази сцена в ресторанта да се види отново от тази гледна точка.

Сцената край колата след катастрофата – тя е остра, динамична, но имам усещане, че е от типа на малко по-друг театър. Вчера зададох този въпрос и на Леон Даниел, задавам го и пред вас, не мога да си обясня, може би не съм прав, но това е от друг тип театър, така наречения атакуващ, динамичен, пластико-говорен театър на младите бунтуващи се хора. Той е по-елементарен, по-схематичен, по-остър, има свое оправдание. А тук е като че ли малко по-друг жанр. Може би не съм прав, но това усещане и днес остава да присъствува у мен.

В първата част като принцип на театър, дори ако щете в ситуациите и жестовете, се застъпват малко по-органично, това е от руския реализъм, независимо от парадоксите, които могат да бъдат извлечени, докато тук всичко може да бъде по-маниерно, но това е друг театър. Може би е възможно съжителство, еkleктика между два такива типа театри, ако е истина това, което говоря.

След това идва сцената в дома с този финал с двамата млади, скрити под масичката, влиза Любов Георгиевна, казва една

чеховска неутрална реплика за това, че днес вали, аз се прибирам, трябва отново да работя утре и да имам сили... Младите отговарят, тя му казва: е, мили братовчеде, ще дойдеш ли отново в Ленинград, т. е. ще искаш ли отново да бъдеш щастлив, да бъдеш по-чист, защото това е метафора на пречистването на човека и пиесата свършва. Според мен, повече няма пиеса. Това е едно представление от два и половина часа точно, има двадесет минути, които за мен са ненужни.

В сцената с Добринка – какво се казва в тази сцена? Единственото същностно е за това, че: е, миличка, и ти си влюбена. Но мисля, че и без тази сентенция нещата за мен като зрител са ясни. От друга страна за какво става дума? Че тя е преспала с едно или друг момче, което аз го знам, тъй като младият преди това каза, че след тези гуляи я е загубил. Къде другаде ще я загуби, ако не в някаква такава компания. Другата информация, която ни се дава, е, че тя е била с един италианец, който ѝ е дал една блузка. А това е най-калният български анекдот за чорапогачниците и чужденците. То е също ниско равнище като литература.

Друго нещо, което е интересно, е това, което казва за онова момченце, което тя всъщност не познава, а той ѝ казва: малката, ти си влюбена. Но това е една пътечка доста встрани от нещата, които се решават в представлението или които са решени.

Идва последната сцена между Мария и Гаджоков – Дениз и Любов Георгиевна. Там има една информация, която ако е толкова нужна, може да отиде в първата част: че аз някога лекувах един млад мъж и се случи нещо между нас. Това е една информация. Другите неща: о, върни се... ще се върна и т. н. ние вече ги знаем дори от тази сценка под масичката, че той обещава евентуално да се върне в Ленинград, но обещава, че като се върне в Москва ще търси някакви нови стойности в живота. Според мен там нещо същ-

ността не се доказва в тази сцена, връщаме като начало на пиесата, съзнателно спада драматизма, който е постигнат. По-добре е, ако се търси едно такова затихване на драматизма при Хафман, но не при Арбузов, където нещата са стигнали големия накал и голямото напрежение. Все пак тази пиеса, колкото и да сме пристрастни, колкото и да я обичаме, трябва да знаем както силните ѝ страни, така и слабите, които в никакъв случай, дори и геният и талантът не могат да ги надскочат.

Тази идея, че всъщност животът пулсира, той е на тласъци, приливи и отливи, имаме и в онази сцена, където тя казва: аз и утре ще работя, отново почва деня, отново започва живота, отново ще потискаме болката си. Тя го бешеказала, че има професията си, имам нещо, което ме увлича, а ти, млади човече, също трябва да търсиш устоите в живота, за да бъдеш личност.

Това е моя много гореща препоръка тези неща да се вземат присърце от режисьора, тъй като това са неща, които нанасят ущърб, но това са и непреодолими неща, поне засега. Убеден съм, че в дните, които остават, тези неща ще се оправят. Тук не става въпрос за една чиста хирургия, с изрязване на апендикс. Другите неща могат да бъдат работени и прецизирани.

В заключение ще кажа, че става въпрос за един успех на нашия театър и то сериозен, успех в областта на съветската драматургия, успех в областта на еднадраматургия, която търси позитивните страни в личността, драматургия, която търси по какъв начин при съвременни условия може да се изградят ценностите на социализма. Смятам, че и като театрална политика, на нашия театър и на българския театър, това е една дейност необходима, една дейност партийна, една дейност гражданска, една дейност защитена на много сериозно творческо равнище. В този смисъл като театрален критик,

като работещ тук, искрено изказвам своята благодарност и на Леон Даниел, и на Кирил Дончев, и на художника Велиянов, и на този блестящ ансамбъл от актьори, които под ръководството на Леон Даниел постигнаха толкова много, под ръководството на един човек, който знае обема на човешките характери. Вчера споделих с Вили Цанков, за методологията му – той е богат на идеи, но винаги го прави за сметка на известно схематизиране на образа, с известна двуплановост, еднолинейност, декоративност, но постига невероятни постижения в майсторството на композицията. Вероятно винаги е едно изкуство, което търси обема на образите, някъде в композиционен план има и недостатъци, има недостатъци, разбира се, и в постигането на черти на образи, защото си се заангажирал да решаваш характера и неговите взаимоотношения – казваш: човека чрез взаимоотношенията ще го покажа. Ако в тази насока се хвърли още труд до премиерата ще бъде само от полза за представлението.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Таня Масалитинова.

ТАНЯ МАСАЛИТИНОВА:

Другари,

Искам първо да кажа няколко думи за драматургията, за пиесата. Играя в три пиеси на Арбузов и уважавам този автор и смятам, че той е един от добрите съвременни съветски автори. Тази пиеса далеч не е от най-добрите и когато я прочетох ми направи това впечатление. Когато гледах представлението се доубедих в това нещо. За мен пиесата завършва в първата част. За втората част са изчерпани всички проблеми, решени са всички въпроси, ясно е, че нещата ще тръгнат в определената им посока. Втората част ми е доста пришита към първата част и както и да се мъчат режисьорът и актьорите или трябваше да се направят някои много големи съкращения

щения, но първо, той зачеква проблема за младите. Каза се, че той не умее да говори за младите, но тук много интересно е засетнат проблемът за младите, но не е развит. Не мога да повярвам, че Дениз от прекарването с Люба една или две вечери, този закоравял, въпреки че вътрешно сме убедени, че това е едно свястно същество, човек така лесно ще се промени от това, че е видял: какво ти умееш да даваш... Не мога да се убедя в това нещо, особено този фалшив финал, когато съвсем като в пиеса от петдесетте години тя му казва: върви, оцелей... и той тръгва на път. По качество рязко се понижава втората част в сравнение с тази великолепно изградена първа част. Говоря само за драматургията.

Струва ми се, че много неща, които приписваме на режисьора и на актьорите, са просто залегнали. Ето, например, Добринка - не съм съгласна с Чавдар Добрев, че ролята на Добринка не е интересна. Тази Асенка е цяло явление. Иди пред японския хотел - асенки с лопата да ти ринеш вече, за съжаление, а и навсякъде.

ЧАВДАР ДОБРЕВ:

Това е доказано и в първата част.

ТАНЯ МАСАЛИТИНОВА:

Да, доказано е и в първата част, но искам да кажа, че този проблем би могъл да има някакво свое развитие, някакъв извод, а няма нищо, той се зачеква и така си остава.

Какво значи драма или мелодрама? Зависи как ще се подходи към проблема. Същата тази тема би могла и комедийно да серазреша, малко ли комедии има на теми изневери и т. н.

За режисурата - ако мога да упрегна в нещо Леон Даниел в случая е, че би трябвало да помисли повече за някакво съкращение, за някакви изчиствания, за да може да доближи въздействието от първата част по някакъв начин към втората. Не зная как - да се

съкрати ли, да се прекомпозира ли, да се направи на един дъх ли цялата работа, защото има неща, където просто време не му е стигнало, както е въпросът със сцената на циганката. Каназирева е една добра актриса и би могла да направи тази певица, ако ѝ се помогне, драматургически тя минава край тях, тя влиза в това действие. После тази вакханалия, която искаше да се получи – не вакханалия, а това бурно веселие, в което Люба се включва и което може да се получи гласово, дори да се измисли някакъв микрофон да ѝ се донесе, тя е ресторантска певичка, а пее без микрофон, те са със слаби гласчета и не могат без микрофон. Там би могло да се намери някаква лична тема, тя повече да се свърже с тези двама, които там разговарят. Тук нещо не достига – или трябва да се махне, или трябва генерално да се помогне.

За втората част смятам, че Леон Даниел ги е размятал около колата, защото това са приказки и той е търсил как да разнообрази и раздвижи това действие. То просто драматургически е слабо.

Също много хубавата музика ми е в повече, излишна ми е, пречи ми. Защо е? Така добре играят актьорите, че музиката ти пречи, изведнъж става илюстративна, става друг вид театър. Разбирам при промените, когато има шум, да, същото когато по автор е загатната, както е в ресторанта, където водят репетиция или когато в колата свири – това е друго. Но не ми е нужна и нищо не ми допринася освен това, че ми пречи да слушам актьорите.

Искам да наблегна на нещо, което е радостно явление и за което искам от сърце да поздравя Леон Даниел – това е великолепната му работа с актьорите. Наистина рядко сме имали така чудесно изградени роли, толкова не театрални, толкова не показни, толкова верни разчетени неща, а тези неща сигурно ще доузреят, защото ние все пак гледахме репетиции.

Не съм съгласна с Чавдар Добрев, че Жоржета е еднопланова. Тя играе много точно. Женичка може да се играе и другояче, както и ролята на Добринка може да се изиграе. Жоржета е много верна, защото какво има да прави тази Женичка, тя толкова точно го показва това нещо, когато идва Люба тя веднага скача на крака, тя говори куп глупости, вади тези снимки, какво има да се оправдава пред тази жена. Влезте в положението на Женичка в един такъв момент, ако е така решена, както я решава Леон Даниел – това е едно добро същество, а не една сестричка-лисичка, която иска да измъкне мъжа ѝ. Много харесвам Жоржета и смятам, че това е много хубаво нейно постижение.

Чудесна е Мария Стефанова, но мисля че, аз ѝ го казах, не бива да се плаче и тя не плаче и това е най-хубавото. Това не е страдание, това е стрес, тя не е подготвена от постановните закъснения на мъжа ѝ. Това е един чук, който се стоварва на главата ѝ, тя не очаква това нещо. Хубавото е, че в решението накрая не я жалиш тази Люба, ще имат да видят от нея какво още ще покаже, ще има дори той да бяга после от двете дечица и да се моли да се върне тя няма да го приеме.

Много е добър Любомир Кабакчиев, много е добър и Васил Стойчев, той в друг ключ решава ролята.

Чудесна е Славка Славова и това е една нейна чудесна роля.

Николина Лекова по своему също решава и това е хубаво, че в съвсем друг план. Това също е заслуга на режисьора, че той по различен начин е работил с двете актриси.

Не зная дали не е късно, но от сърце бих искала тази пиеса да донесе на Леон Даниел успехи и тя ще ги донесе, ако може някакви съкращения да направи, да поизчисти музиката, също и този декор, който е много хубав и всички казват: ретро, ретро... Какво

значи ретро? Това е един малко буквален декор, но има в него толкова естетика и вкус, че го приемам като едно допълнение към цялото действие.

Мисля, че ако могат да се направят такива малки подобрения, да се собие това нещо, то сигурна съм, понеже много точно са поставени образите, те ще се развиват и растат при нашите колеги, за които мога да кажа, че всички са много добри. А Лили в тази роля прави възможното добро, това е една сателитна и спомагателна роля. Ако може да се помогне на Райна Каназирева, която може от лично да изиграе тази роля.

Смятам, че това е успех за нашия театър и горещо бих помолила директора още веднъж да покани Леон Даниел да направи една хубава пиеса при нас, защото е ясно, че той чудесно може да работи с нашата труппа.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата Банчо Банов.

БАНЧО БАНОВ:

Другари,

Ще бъда кратък. Ще започна с това, че съм говорил по време на представлението и искам то да бъде пред скоби и което не значи, че е маловажно, защото в математиката това, което е пред скоби променя много неща.

Не говорих по време на представлението, а задавах въпроси на Рачко Ябанджиев и тези въпроси бяха: какво казва този актьор, какво точно каза... Чувам добре, но след това отидох на 18 и 19 ред и мога да ви уверя, че когато се говори тихо на сцената почти 30 на сто от говора изпада. Трябва да ни бъде пределено ясно и го казвам с цялата горчивина и любов към всички актьори. Да не говоря, че в много случаи изпадат окончанията на думите. Например, една реплика на Гаджоков се чу така: "Като пийна ставам

много контакт..." Мога да ви уверя, че това го има в много от изпълнителите, особено когато минат на скороговорка или минат на тихо говорене. Това е пред скоби.

Аз смятам, че пиесата на Арбузов е едно продължение на големата линия на съветската литература през последните години да разглежда проблемите на човека, на личността в цялата ѝ сложност и в цялото ѝ богатство. В това отношение искам да подкрепя казаното от проф. Тенев и Чавдар Добрев, но искам да добавя един такъв шрих: струва ми се, че темата за любовта, която разглежда Арбузов в тази пиеса, е една примамка. Тук не толкова става въпрос кой кого обича; обича ли, не обича ли. Според мен, чрез примамката на главната тема се решава проблемът за истинността на чувствата и оттам за истинността на живота, за големите истини на живота, защо човек заслужава да живее – основната тема на литературата и по-специално на руската литература. Струва ми се, че в това отношение Леон Даниел много тънко се е предпазил от това да разгърне една сантиментална история. Заедно с това ми се струва, че би трябвало малко да се подчертае в обратното направление. Не случайно си задава Дениз въпросите за: едно говорят, друго вършат, под формата, че правим добро не го правим. Оказва се, че всички герои в пиесата всъщност това, което наричат любов, се е оказало не любов, а желание да помогнеш на другия човек. Според мен един тънък детайл на Арбузов в пиесата е, че Володя казва: тя е безпомощна, ти ще се справиш, аз трябва да ѝ помогна. Това любов ли е? Това е едно глупаво дете, което трябва да бъде опазено.

Тук излиза темата за отчуждение и неотчуждение. Тук излиза темата за желанието да си подадем ръка, за желанието да помогнем на другия човек. И тази тема Арбузов я провежда доста ясно в пиесата си. Тази тема е по-важна в пиесата. Тук има какво да акцен-

тира Леон Даниел – това е нейната обществена тема, на пиесата.

Имах възможност да видя премиерата на тази пиеса в Москва, съвсем случайно, и трябва да кажа, че разликата е голяма – от небето до земята – в наша полза. Там са тръгнали именно по линията на сантименталността. Тук Леон Даниел разгръща нещата в една по-голяма сложност и не дава готови отговори – Приветствувам една такава постановка, която не дава отговор на въпросите. Именно в тази посока е позоваването, с което ще завърша: някъде вътрешното състояние на героите е прекалено точно дешифрирано от режисьора, който им дава обстоятелства, дава им и подтекст и като направи актьорът движение знае се какво иска да каже. В това отношение изчистената игра на Любомир Кабакчиев е образец и пример. Смятам, че това е една от най-хубавите му роли през последните години.

Великолепно играе Славка Славова, великолепно играе тази много трудна роля, която може да се реши и в друг план, Жоржета Чакърова.

Смятам, че и Гаджоков играе много добре, но като повиши тон започват да му изчезват срички от устата.

Смятам определено, че тази пиеса ще има голям успех в нашия театър и ѝ го пожелавам.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата Асен Шопов.

АСЕН ШОПОВ:

Другари,

Ще направя уговорката, че съм нов и дълго време ще ме съпътствува това чувство и неудобство да говоря и това е естествено усещане на присъстващия в един колектив човек, който още не е работил. И това чувство на смесени възприятия от това, което

гледах, се подсилва от два факта: има един доста сложен продукт на сцената, сложен с много интересни и дълбоки, в същото време и противоречиви елементи, заложи в него, произтичащи и от драматургичната основа, и от режисьорската насока, и от изпълнителския момент, усложняван още един път от едно чувство, което също е понятно, което предполагам, че Леон Даниел също е засегнал, на влизания в тази зала човек с мисълта, че трябва да прави нещо на тази сцена, усещащ респекта, който натрапва не само средата, в която заставаш да работиш, но бих казал и историята на понятието "театър", т. е. изискванията, които обективно някак си те задължават и ангажирват с така нареченото ниво, което трябва да търсиш като резултат, диктува ни по много посоки и причини чувството и на риска, и на страха, и на амбицията непременно, че тук не може да се остане на нивото на нещо половинчато или случайно, а да се реализира нещо стойностно.

В този смисъл мисля, че срещата на Леон Даниел и Народния театър е благотворна и в никакъв случай няма да си позволя да коментирам, дори и да е породила някакво напрежение, то очевиден е художественият факт на сцената, дори и тогава, когато човек за първи път работи и се среща с допълнителни съпротивителни сили на усвояване от определен колектив. На сцената е един факт, който кореспондира или конкурира в много случаи с всичко, което е продукция на един театър.

Леон Даниел не е случайно име, за да коментирам повече този факт, срещата между тези две творчески единици. Ще се опитам да обясня, макар че ми е толкова трудно импровизирано след двете репетиции, които гледахме, да обясня усещането си за онези сложни движения, които съществуват на сцената и вероятно всеки пречупвайки ги в себе си, така както мисля за нещата, ако е възможно

все още и да бъде полезен с това, което мисля по посока на папратеното представление. Защото наистина у мен прозвучават на места горчиви усещания. Трябва веднага да подчертая, че посоката, заложена тук, е верна и ми се струва, че трябва да се избистри още една крачка в същата посока, за да изкристализира представлението в точния си прицел. Според мен, половинчатостта на адреса на представлението рискува да го остави на границата между сцената и зрителната зала, т. е. връщам сеж към много от казаните неща: дали третираме мелодрамата в драматургическия материал или нещо друго, което тя съдържа. В известен смисъл пиесата не ми харесва — не ми харесва това, изведено в самата драматургия по автор при състояние на онова, което ни интересува. Повече бих предпочел една пиеса като "Гранда в гората", която третира подобна тема, но с ясно преследване по автора и със средствата, с които е изградена, и доказателствено изграждането на пиесата. Струва ми се, че Арбузов в голяма степен се дави в себе си и онова, което нас ни е необходимо по инерцията на третиране в тази сфера, в сферата на чувствената област и по инерцията на зрителското предпочитание, което също е много опасен момент, т. е. зрителят да се настрои на вълната на сантимента и да търси, примерно, "Крамер срещу Крамер", вместо нещо друго. Обстоятелството на нещастното дете в "Крамер срещу Крамер" прави една завършена мелодрама, когато тук в пиесата всички подобни обстоятелства са изчистени съзнателно, освободени са, за да бъде насочен адресът някъде другаде. И това някъде другаде в необходимостта да се изследва процеса на кристализирането на, бих го определил условно, общественото съзнание. За мен драмата се заключава в тримата герои: Володя, жената и госта. Важно е това, че се срещаме не с трима обикновени хора, не с трима случайни хора, живи, плътни характери, т. е. не само с характе-

ри, а с хора, за чийто характер основният белег е нещо друго – някаква висока степен на интелигентност, т. е. на висока степен на обществено съзнание – и тя като лекар, и той като научен работник, и младият с определени интереси в екологията, макар и изоставени и сега поведението е подчинено на едни реакции и комплекси, които случайният поглед може да охарактеризира като хулиганизиран тип, но разбираме, че на сцената присъствува едно трескаво блъскане, лутане, търсене на един човек, който не приема дадена обществена картина. Една реплика, която минава или може да мине случайно и в никакъв случай не бива да мине случайно, за мен е много показателна. Това, че героинята се връща и в един от най-стъстените за нея^В психологическо отношение моменти, тя прави такава връзка: много съм уморена, бях на дълго и ужасно отекчително събрание, на което говориха много безсмислици – и веднага обобщението: всички се обезсмислиха. Подобен начин на мислене не може да бъде случаен и не може да присъствува това случайно на сцената.

Мисля, че този пласт трябва да бъде изваден още повече на повърхността, за да разберем, че драмата не е в драмата на чувствата и аз не мисля за темата на обичам, любя, съответно помагам – в никакъв случай мотивът не може да бъде "искам да помогна на това беззащитно дете", а мотивът е на осъзнанието, че двадесет години всъщност съм живял в резултат на чувство на признателност: един човек ми е спасил живота и аз, емоционално реагиращ, съм решил да споделя живота си с този човек, споделял съм го често и почетно с присъствието на любов видима, но в даден момент се е появило непосредственото първично, искрено и примитивно чувство на усещането, че до мен е едно друго същество – също съм съгласен за чудесното изпълнение на Жоржета Чакърова – само като

проявител, само като катализатор, само като провокатор се е появило природно чувство и оттук се е кристализирал процесът за истинността на съжителството на двама души дали то е продукт на любов и на честни отношения, което тя не случайно отразява: аз съм една не съвсем почитана жена – който процес резонира в нея също през същата призма: имам ли право да го спра, аз съм го спасила не да му отнема свободата и т. н.

Ако се преодолее в още по-висока степен присъствието на мелодрамата като инерция на нещо, което се дави, в емоционален план, при който като хора със сетива и нервна система не можем да не реагираме и инерцията на зрителната зала, която е склонна да се отпусне в креслата и да сантименталничи, да преглъща сълзите си, няма да изгубим проблемния характер на пиесата, т. е. зрителят да излезе не размекнат и разчувствуван, а със същия стрес на героинята, за това как съществува.

В този смисъл мисля, че ако засегна изпълнителите, то чудесното изпълнение на Славка Славова, като първо проявление на сцената, не е проява на талантливата актриса, т. е. като оценка. Славка Славова присъствува чудесно на сцената с факта, че освен живия, умния, истинния характера на повърхността в най-висока степен доминира присъствието на този втори план. През всичкото време тя разглежда в най-широката скоба на съществуването на нейното дете, връщайки го назад до родителите и проектирайки напред кой как ще живее, кой колко би могъл да е устойчив, не ми е мъчно за тебе, защото си човек с равновесие, а ми е мъчно за него, защото той е изгубил почва под краката си и т. н. Искам да обременя изпълнителския момент, оценката на доброто изпълнение, с факта на присъствието на това изискване, за което говоря – нещо, което в различна степен у двамата изпълнители присъствува по раз-

личен начин степенувано и би следвало да се догони. Примерно, какво изискване имам към Васил Стойчев – действената партитура на поведение на сцената, на това, което ще изиграе като практическо присъствие на сцената, изразено като физическо присъствие на сцената, изразено като мизансцени, текст, маркиращ взаимоотношението, е най-малкото от това, което има да играе. Трябва да донесе на сцената моето зрителско усещане за това, че идва един човек, който не може небръснат да гледа звездното небе, т. е. ако видя на улицата Кисимов, който играе с тротоара и стълбовете, реакцията ще бъде за непознатия смахнат, луд човек, който трябва да бъде прибран, за познатия това е Константин Кисимов, той е талант, той е гений, той е артист от висока класа. Или за Балабанов, който знаем, че така си говори, но това е човек с друг един свят, в който съществува до такава степен ангажирано, кондензирано и чисто като отношение, че това е случайно. Така както беше коментарът за младия човек Юри Ангелов с развързаните обувки – какво е той. В този смисъл тук героят все още не е излизал на сцената, колкото и добре Васил Стойчев да го играе.

Любомир Кабакчиев по някакъв начин го носи. А това означава, че практическата работа на Васил Стойчев е все още да се роди в него биографията на онази част от образа, която го прави способен да извърши^{по} такъв жесток начин това, което става в сюжета. Един човек, който може да се изправи, да се разпъне на кръст и то не да играе психологизма, не да играе драмата разпънат съм на кръст, а колко съм нещастен и страдал, а процесът вземам решение, независимо, че съм заявил в репликите: аз обичам друга жена и значи, че трябва да се напуснем, но още вътре в мен съществува проблема все пак как да постъпя, какво да направя и до последния момент, когато си отива и прекрачва сцената, той не може да вземе

решение, защото е трудно. Когато той вземе решение без повече да се колебае, той е лишен от драматизъм, той излиза извън сцената и нас не ни интересува.

Същото в известна степен се отнася и за Любомир Кабакчиев, че психологически да се драматизира драмата на сцената е противопоказано.

С този род явления на поведението много показателно е присъствието на Мария Стефанова. Тя е вътре в двата компонента и виждаш как актрисата, съзнавайки този момент, през всичкото време се бори да го преодолява и търси границата докъде мелодрамата ме залива и ме владее и къде не само текстуално е казано не трябва да се плаче, а контролира вътрешния си процес – да играе и да се получи сложното възприятие, че играе по ръба.

Споделям това, което Чавдар Добрев казва, че пиесата свършва с излизането на героинята, с излизането и на момичето, с оставането на младия под масата, които също е стигнал до определена точка на яснота за себе си, че някакъв процес се извърши, с нещо съм найясно и човек е освободен от това вътрешно напрежение и от тук нататък ще излезе нормален, нормално ще кара кола, нормално ще се среща с хората, ще сеж върне и баща му ще го погледне като нов човек – с него е станало нещо. Както и с дъщерята е станало – обърнете внимание на това, че в кратко сценично време звучи фалшиво това с ненавистта, с която се отнасям към този човек, ти си виновен, дори шамар искам да му ударя и му удря, малко след това казвам: пак ела, върни се. Със същата гъстота и интензивност на анализ на нещата, а не на съприживяването на нещата, тя ще бъде в състояние да направи оценката, че: аз прибързано реагирах.

Харесва ми средата, в която е разположено представлението, съдържа усещането за тази малко коментирана ленинградска атмосфера.

Мисля, че все още бихте могли по-ревниво за себе си, работейки с осветлението, да оберете момента, където.....
 Едно предно плоско осветление прави много лошо тези растителни завеси. Едно по-внимателно изграждане на осветлението би направило това нематериално, от рода на тази завеса, която се спуска на финала, уж да ги отдели, тази манипулационност, техничност с природата е малко противоположана и представлението не е изградено на този принцип – публицистично, така да се каже, повече се гони атмосферата на Чехов с това присъствие на природата и бихте могли да си спестите тези неприятности.

Именно тази тенденция на търсене на режисурата е заложена в представлението и е онова, което ми импонира и ми харесва и си мисля, че в същата посока трябва да изкристализира още малко, за да стане представлението проблемно за зрителя, а не действащ сантиментално.

Ако считате, че нещо от диалога между нея и момчето на финала би могло да се прехвърли към пътя – разказа ѝ за болницата, как се е срещнала с Володя. Също така мисля, че няма по-добра точка от оставането на момчето под масата, без да се подрежда този разрушен дом. По-нататък имам усещането, че отново започва някакво представление и губи.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата Крикор Азарян.

КРИКОР АЗАРЯН:

Другари,

Много се говори, ще се стремя да избегна неща, които се казваха, за да не се повтаряме. Това донякъде облекчава моето изказване, от друга страна ме затруднява, защото може би ще кажа нещо, което вече е казано.

Харесвам това представление, то ме развълнува. Харесвам такъв вид театър и ще се опитам да кажа защо. Когато прочетох пиесата в съзнанието ми застана една история как един човек, не на много подходяща възраст, решава да направи една съдбовна крачка. И като че ли пиесата беше: и такива неща се случват в живота, защо хората това го правят и как някои хора реагират на това нещо. Когато гледах репетициите авторите на представлението ми внушиха други стойности, други значимости на този текст и именно за това аз харесвам такъв род театър, когато театърът ми помага да открия неща, които не съм ти видял, когато авторите на постановката избират онази неповторима гледна точка към литературния материал, към пиесата, която вече с творческата енергия на целия състав ще изведе до едни други внушения: по-богати, по-сложни, по-многопосочни.

Струва ми се, че така представлението, както ни е поднесено, в този прочит, за който говоря, той изхожда от един парадокс. Парадоксът се заключава в това, че двадесет и осемгодишният Дениз и двадесет и двегодишната дъщеря на героите и момичето или с други думи тези трима души, които са във възрастта на любовта, не могат да обичат. Те не само не могат да обичат, но те дори изпитват удивление, че хората могат, те се срамуват и се стесняват от това и мислят, че това е нещо минало, че е нещо смешно и нелепо. Малката дори изпищява: любов... не, няма любов. А възрастният човек, на достойна възраст, се влюбва. Този парадокс защо на един човек, на когото не е свойствено и като че ли няма правото да обича обича, а другият, който трябва да обича, смята, че не може да се обича. Струва ми се, че именно този парадокс някак си изправя и ни открива въпросителни, които авторите на представлението са се опитали да обяснят.

В такъв смисъл считам, че основното сюжетно съдържание само е било повод и причина за един много сериозен, задълбочен анализ по насъщните проблеми, тук вече се говори – защо живеем, смисъла на съществуването, как трябва да живеем. Мисля, че това се фокусира в тези две изречения, които се казват: че едни хора вземат колкото могат, а други дават колкото могат и проблемът е къде да бъдем ние. Ако може да се говори за хуманизъм, за съвременен морален кодекс на нашето общество, че именно ти си тук и твоето съществуване е отговорност, в смисъл, че ти трябва да даваш, в този смисъл ми се струва, че нашето представление е във висока степен отговаряща на духовните, на нравствено-етичните изисквания на нашето представление.

Мисля, че в тази пиеса трудно може да се говори за герои, за един герой, че действително, както Шопов каза, тук като че ли проблемите са от този триъгълник, макар че и това е трудно да се каже, като че ли всички участвуват, като че ли всички са герои в търсенето на въпросите, които този парадокс ни поставяше. Бих поставил в центъра младия и мисля, че там са обърнати очите на Даниел там е за него интересното. Не омаловажавам другите, смешно е да се омаловажат, но като че ли акцентът му е там. Него го боли за този младия, за този умен, търсещ, огорчен, озлобен човек. Него го боли и той с болка, с любов отива при него и чрез примера на едно по-старо поколение, което носи в себе си всичките си грешки, до една друга мъдрост, една друга етика, едни други морално-нравствени стойности, които ги прави да бъдат по-богати. На практика се оказва така, че тези, които са огорчили този млад човек, в последна сметка са духовно по-богатите, за да стигнем до онзи разговор на пътя, който изведнъж се превръща в кръстопът.

Всичко това, което говоря, мисля, че съм го виждал в пред-

ставлението, то съществува. Мисля, че емоционалният патос на авторите в това е насочен. Тук се споделиха и други идеи, които мисля, че също са интересни, но ми се струва, че те са избрали именно това и високо адмирам обекта им на внимание.

Доста подробно се говори за изпълнителите, също искам да кажа нещо за тях. Не мога да посоча слабо изпълнение. Мога да се съглася, че има слаба сцена – това е сцената с певицата. Няма това надигане, защото, за да отидем до тази катастрофа, а трябва да се стигне, но няма да им говоря на тях, защото такива са им били намеренията, но обективно това не се получава, не се получава този накал емоционален, тази развихреност, онази съдбовност, като съдбата влиза тази циганка, като в онова стихотворение на Блок "Непознатата", за да се стигне до това избухване, когато ще кажем: слава богу, каква глупост щях да направя, живи сме.

Що се отнася до другите изпълнители мен ми импонират всички. Разбира се, Добринка Станкова много интересно, любопитно решение и ми звучи автентично. За нея най-много бих пледирал това, което тук се сподели за неразбираемост на словото. При нея това като проблем е най-сериозното. За разлика от Гаджоков, когато искам да дам за пример, че това е един млад актьор, който говори прекрасно от сцената. Наред с другите достойнства, които това момче носи в себе си, това е един от много добрите му плюсове. Той ми направи много силно впечатление. Банчо Банов е прав като каза, че той е като един малък Джигарханян – като физиономия нещо чепато, нещо пролетарско като фактура, а същевременно съчетана с една интелегентна острота, с една духовна острота, като че ли мисленето, очите му, рефлексивността му предполатат друга фактура. Ако аз го чуя, без да съм го видял, ще си представя, че там стои една по-изфинена фигура, а като отворя очи виждам

го, че един с малко криви крака, остра брадичка... Именно тази несъвместимост, тази контрастност много ми допада. Това носи една неочакваност.

Лили Попиванова дори в тази малка роля я виждам в серията добри роли. Откак съм в театъра мисля, че тази жена върви по една възходяща линия. Правилно се каза тук за втората част да се изрази някаква професионалност. Струва ми се, че един човек, който работи в заведение, малко по-иначе ще се държи в къщата у съседите си, пред които благоговее и малко по-иначе в собствените си води, в собствения си остров, където, така да се каже, дойде моментът и тя да се реабилитира на тези хора. Ето сега кухнята е затворена, но аз ще ви поднеса рибата. Каквото искате, ще го имате. Струва ми се, че и на нея ѝ трябва някаква лека развихреност. Тя сега играе малко стегнато, като че ли са я хванали в неудобно положение.

Жоржета Чакърлова много ми хареса. Струва ми се, че много трудно е да се защити тази теза, която ще буди смях, когато той казва: защо все пак отиваш при нея? Защото, казва, майка ти е силна, майка ти е свършена, а тя е глупавичка. За публиката това е оправданието, това е нелепо оправдание – хайде сега, отиваш да ѝ помогнеш. Трябва да ви кажа, че като такова едно решение на тази жена ме убеждава, че в това има истина. Разбира се, още нещо трябва, но то е по посока на мъжа.

Най-голямото качество на изпълнението на Кабакчиев това е, че той успява да ни убеди в уникалността на характера си, на образа си. Мисля, че това е проблем в тази пиеса, която разглежда една обикновена история, но всъщност ни среща с неповторими характери. Не всеки мъж така ще постъпи, само един изключителен, особен, някакъв чешит, още по-малко пък не всяка жена по този на-

чин ще реагира – само някаква изключителна, особена, уникална жена, уникален характер. Говоря за неповторимост на характера.

Неповторим е и характерът на майката, неповторим е и характерът на това момче. Те в ординерността си имат някаква неповторимост, което е белег на голямото изкуство, на по-доброто, защото една уникалност предполага, ако заедно с това има и качеството на обобщеност, то е много голямо нещо. Тогава се получава онова, което Томас Ман беше казал: аз пиша за себе си и пишейки за себе си пиша за Германия.

Кабакчиев ни убеждава, но има един празен момент – сцената с Жоржета, когато е дистанциран от обстоятелствата. Той стои и стои вече не като Володя, а като Кабакчиев. Но в това слушане няма диалог, сцената изведнъж се оголва и става един монолог на Жоржета.

Прави бяха тези, които казаха, че Васил Стойчев е по-точен. И наистина той е по-точен. На Кабакчиев не мога да разчета ролята, приемам го като цялост, а Васил Стойчев е по-подробен, по-точен. При него разбирам много неща, които при Кабакчиев са ми останали неразбрани. Но някъде се губи нещо от тази уникалност. При Васил Стойчев приемам един обикновен човек, един волеви човек, но останал дете някъде в постъпките си, в неразумността си, силен пък безпомощен. И нещо тук ми осивява, бидейки точно то е нещо по-обикновено.

За Мария се казаха много хубави работи, съгласен съм с най-добрите неща, които се казаха. За мен това е най-доброто, което Мария е правила. Тя е била по-артистична в други роли, била е по-ефектна, по-атрактивна, била е по-заразителна, но тук изведнъж Мария Стефанова става една актриса в друга категория. Онова, което не говори, е по-сложно, по-интересно, че те успяват от сце-

ната да ми внушат колко им е богато мисленето и това, което си позволяват да кажат, е в крайни случаи нещо по-интересно, а в останалите случаи е нещо, за да прикрият това, което не искат да кажат било от деликатност, било от мъжественост, било от любов, било от богатство на характера.

С радост могат да се говорят хубави работи за това, което Славка Славова прави. Тук се казаха много работи и няма да повтарям. Ето това е също голямо качество, качество на ансамбъла, на Леон Даниел, който успя това да го изведе, той е намерил актьори, които да изведат това нещо. Това, което тя говори: Петербург, Петроград, Ленинград – в това има нещо общо. Тази пиеса не е случайна, тя има корените си с всичките си недостатъци – нито е най-добрата на Арбузов, но има нещо от Чехов, има нещо от Тургенев: този аристократизъм на духа, това е голяма работа. Вярвам, че тези вечни стойности са изведени. Като гледаш чувствуваш, че красотата ще спаси човека или у човека всичко трябва да бъде красиво. И казва: да, ето този човек има право да го каже, той може да мисли така и може да живее така.

За Николина Лекова се каза и мисля, че и тя влиза в ансамбъла с много добрите актьори. При нея, както се каза, на преден план повече излиза добротата. Славка Славова е жестока при първата среща с Жоржета, както и Володя казва: "Мамо, ти беше жестока". Тя отговаря: "Знам, не исках, но не можах". Бих пожелал на Николина Лекова именно такава жестокост, това би обогатило образа, това би направило амплитудата по-парадоксална и същевременно по-богата.

За Камелия – мисля, че това е едно от много добрите неща, които Камелия е правила. Има малко повече физическо напрежение, което особено се усеща, когато трябва да преодолее по-голямо про-

странство, когато трябва да изтича от единия до другия край, тя или ще се подхлъзне, чувствува се едно напрежение. При нея има един момент, когато бащата казва: аз така и така, напускам...

Минавам към пожелания за неща, на които трябва да се обърне внимание, според мен и които в интерес на по-доброто би трябвало да бъдат обект на внимание и поправка. Всички казват, че това е било шега, но тя първа казва: не, тук има нещо. Стои ми изкуствено, че не вярва, излиза, че всички онези чудатости на Володя са били заради това нещо. Струва ми се, че не майката, а дъщерята с всички онези мисли, които по-нататък ще чуем за разрушението, тя е най-чувствителна и трябва най-бързо да се добере до истината: стоп, тук става нещо с баща ми.

Струва ми се, че малко пресилено започва началото, особено вчера. Днес е по-нормално. Ние демонстрираме щастието на дома, а се очаква бомбата. Второ, той казва: аз напускам - и излиза навън. Те някак си изведнъж много бързо осъзнават факта и репликата на Мария: как може, тези тапети той онзи ден ги купи и какво стана - значи край. Струва ми се, че това все още е в зоната: чакайте, как стана това? Много бързо се окопитват и почват да реагират. А по-дълго трябва да бъде онази безвъздушна зона на незнаенето: чакайте, какво беше това?

При Васил Стойчев е по-ясно какво прави при този диалог с Жоржета, че няма решение, че някак си стои извън обстоятелствата.

Идваме до финала и тези съкращения, които се препоръчват. Има редица неща, които могат да се пожелаят, но мисля, че тези недостатъци, за които се говори, дори бих казал ал чисто техвически, са малко рецидив на заглавието. Струва ми се, че Леон Даниел и ансамбълът все още не са решили в себе си какво правят: спомен

или неочакван гост. В представлението е повече неочакван гост. Но в самото начало, в техническото дори, това, че се вдига едно червено перде, че ни се показва една бутафория, че после се вдига тази завеса и тогава започва, има нещо от спомена. Нещо от спомени има в самия финал, който, според мен, не е хубав – това падане на завесата, второ падане на завесата, идване напред. И Леон като мен като дойде тук и направи "Крал Лир" и видя техническите възможности се е увлякъл. За щастие резултатът е по-добър.

Струва ми се, че има голям резон това, което се предлага от няколко души – представлението да завърши: ще дойдеш ли? Да, ще дойда. Обещавах ли? Да, обещавам. А този диалог или част от този диалог за болницата мисля, че не е необходим. Там има едни реплики между Мария и Гаджоков за това, че някои хора са способни повече да обичат, че тя му е дала живот, това може да мине на пътя, защото момчето вече е узряло за всичко онова, което авторите на представлението искат да ни внушат и това публиката е разбрала.

Няма да бъде изчерпателен, ако макар и накрая не кажа няколко думи за сценографията и за музиката, които, според мен, са на много високо ниво. Сценографското решение много ми импонира, то е по-добро от онова, което видях като проект. Фактът, че не всичко са изконсумирали от възможностите на осветление и т. н., то също е белег на добър вкус и култура, като изключим това отдаляване на сцената и отново връщането ѝ и тези двойни падания на завесите.

За музиката се каза, че е в малко повече. Може, но това е избран ход емоционално да се подпомогне онова, което е важно за авторите. Може да стои като илюстративност, теоретично погледнато е така, но мен лично неми действуваше така, макар че може

и така да действува. От друга страна ми се струва, че тя е с много висок вкус и култура и до голяма степен помага именно за това емоционално и смислено значение на идеята на авторите на представлението.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата ^{Михаил} ~~Емил~~ Петров.

ЕМИЛ ПЕТРОВ:

Другари,

Направиха се сериозни изказвания и анализи и по-скоро искам да изразя отношението си към представлението. То определено е много интересно и хубаво, но бих искал да се разгранича от изказалите се в смисъл, че втората част чисто драматургически, според мен, е доста по-слаба от първата. След като гледах вчера и днес след първата част трябва да кажа, че тя върви много експресивно, много действено и точно. Във втората си половина самата пиеса е многословна, много се разказва, повтарят се едни и същи неща и дори Леон Даниел, който се е опитал да направи всичко възможно да бъде ефективен и във втората половина на представлението, не е успял или на моменти е успял, а в други се получава нещо самоцелно. Например, тази картина с автомобила. Разбирам колко е било трудно за Вас и за актьорите този нескончаем техен диалог по някакъв начин да му се намери форма, да му се намери сценичен еквивалент. Това е твърде литературно, ако го четем е добре, но когато се гледа то продължава да бъде една литература. Там сега са намерени мизансцени, които са действени, но според мен са малко самоцелни.

Мисля, че сцената с ресторанта – отделно, че Каназирева нищо не печели от тази си задача, тя няма сериозни функции или поне по начина, по който звучи в момента, тя е извън цялата работа

и твърде бутафорна. Не зная дали изобщо тази сцена трябва да присъствува в представлението или да се махне, нищо не ми носи по начина, по който се интерпретира сега.

За финала е излишно да го казвам, защото много хора застанаха на това становище, който етам, където влиза Мария. Много се говори и след това, но всичко отдавна е вече казано и извън плакатния финал в сегашното представление. Той е твърде плакатен и малко дидактика има в думите, в това, което те казват.

Великолепно играят актьорите и не бих могъл да ги степенувам, макар че може да се направи едно условно степенуване, което говори за изключително професионалната работа на Леон Даниел, явно, че той умее да работи с артистите. Има цели сцени, в които могат да дойдат студентите да видят как се изграждат човешки и в същото време актьорски взаимоотношения. Има такива великолепни сцени в представлението.

За Славка Славова и другите колеги няма да говоря, тъй като това поколение вече достатъчно красноречиво е доказало своите възможности.

Струва ми се, че Николина Лекова играе великолепно и остава по-добър, по-праволинеен образ и че тя тук сама себе си ограбва, по-еднопланов остава образа. В ролята на Славка се получават по-големи вътрешни контрасти, което прави образа по-богат и по-обобщен.

Добринка днес игра много по-лошо от вчера. Познавам я отдавна, тя беше с разклатено самочувствие, игра без самочувствие. Но смятам, че решението на този образ е верно и точно и няма да имате проблеми.

Много ми хареса Гаджоков – много тънко и много сериозно играе.

За Камелия – категоричен съм, че това е най-доброто, което е играла до момента в театъра.

В различни аспекти и в различни решения приемам и Любомир Кабакчиев, и Васил Стойчев. Има известна разлика в решението, по-скоро в нюанси някакви, но съм категоричен за двамата.

Много ми хареса Мария Стефанова.

Жоржета играе блестящо, изумително. Количествено това е малка роля, но това е виртуозно изпълнение.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата Емил Стефанов.

ЕМИЛ СТЕФАНОВ:

Другари,

Аз възприемам представлението, много съм доволен от това, което видях вчера и днес. Особено се радвам на големия успех на моите колеги, които играят великолепно, много сериозно, задълбочено. Не знаей дали забезяхте, но на двете репетиции лапсус лингвистически нямаше, което показва, че втората сигнална система вече работи стабилно и сигурно, че на актьорите всичко минава през мисловния апарат, през кората на главния мозък, а не само една гола емоция. Това считам за едно голямо постижение.

Искам да направя някои препоръки за двете репетиции. Мисля, че началната сцена, когато четирите жени разговарят за някои слабости на своя любим син, съпруг, баща това има някаква тенденция да мине в някаква надсмешка, в някакво издевателство над него над неговата разсеяност. Това, според мен, е един обичлив смях. Ако се засили това да стане една клюка, защото трите близки нему жена, майка и дъщеря на съседката за него разказват какъв е, как постъпва и как се храни, ще прозвучи като едно клюкарство, с което те подготвят неговото: аз си отивам. Ако в собствения му дом с него

се гаврят, логично е да го напусне. Ако може този обичлив смях да бъде една мекота, едно забавление със скъпия свой човек.

Бих препоръчал влизането на Дениз да не бъде така преднамерено и претенциозно. Първите три минути той влиза учтив, влиза културно, той е такъв, каквото искаме да говидими и какъвто сигурно е – богат душевно човек. Той идва да потърси гостоприемство при своите роднини. С тази ръка в джеба, безцеремонното облягане на вратата и иронично представяне и ние вече знаем какъв е той. Още от първия момент е плейбой. Три минути след влизането, когато глупавата му случайна спътничка го разобличава, че те от снощи са съпрузи и започва неговата характеропатия, става ироничен, дързък и т. н. Но нека първия момент да бъде по-фин, по-културен. Да се запознае и представи дружелюбно и културно, а не с ръка в джеба.

Не можах да си обясня в първата част в интериора този прозорец до вратата на вътрешната стая – дали е само за появяването на Мария с китарата. Тя може да се появи и на вратата. Този прозорец нищо повече не е, той свети, а когато се отваря вратата е тъмно и се получава някакъв килер, в който влизат и излизат нашите герои. Този терен зад вратата е необитаем и необясним от сценична гледна точка.

Също бих искал уточняване, може да ви се стори смешно, но сцената в гората, където спират след катастрофата. Той изхвърчава по някакъв начин, но тази мантиanela италианска, която у нас се строи, се поставя на завой и има опасност да изхвърчи превозното средство и когато този завой е над околния терен. Няма логика при това положение на изхвърчаване.

Ако може да се коригира това актьорско приспособление: събират боклучетата в тези водни чаши – от пода ги събират и във

водни ~~маши~~. Използват приборите за кошчета за отпадъци. Освен това, след като събират боклучетата със същите пръсти само минута след това се гаят по лицата, затварят си очите, пипат се по устните. Това е един неловък и некултурен жест и нещо трябва да се направи.

Жоржета целува дланите на Володя, а преди малко той провери гумата дали е напompана. Може би трябва да се направи преглед на цялостния текст, за да се видят онези моменти в някои думички в превода, някои изрази, русизми. Много смешно е това: че кинозрителите видят ли любовно заглавие в кинотеатрите бягат – цезура – купуват билети. Разбираш веднага, че бягат от любовното заглавие на филма, от касите, а се оказва, че те тичат за билети.

Също тази дума "трезв", която нашият герой на два пъти казва – думата не е много сценична и е трудна.

ЧАВДАР ДОБРЕВ:

Това, което сервитьорката казва, че имали с мъжа си такъв епизод – изпи ми заплата. Не епизод, нещо ми се случи или друга дума да се употреби.

ЕМИЛ СТЕФАНОВ:

Бих препоръчал на финала ~~веднага~~ след спускането на предния шлаер, на клоните и изчезването на Дениз, това са няколко секунди, след което нашите колеги излизат пред втория шлаер, който след това се вдига и те се покланят. Явяването им по време на диалога между двамата и то финалните реплики, явяването им отзад като призраци и подреждането им, кой осветен, кой не, разсейва зрителя и нарушава финала, отвлича вниманието им. Те имат възможност да дойдат в друг момент.

КРИКОР АЗАРЯН: Това е елемент на спомена.

ЕМИЛ СТЕФАНОВ:

Моментата на нареждането да не го видим ние, нямаме нужда от това. То не носи идея, не носи решение. Ако те ще присъствуват на този финал това е друг въпрос.

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

Има думата др. Леон Даниел.

ЛЕОН ДАНИЕЛ:

Другари,

Основното, което се събра, е предложението да съкратят. Аз започнах да съкращавам мисловно и сега съм с усещането, че ще направя лошо, ще направя престъпление. Започнах да съкращавам мисловно, но първо ще отида против автора, на него му трябва този троен финал, във всеки от финалите си той извлича нещо полезно. Нямам чувството, че имам право да го правя. Струва ми се, че това замиране уж, външно замиране на играта, е изчислено от автора и нямам право да го направя. Иначе може да стане по-ефектно, но публиката ще остане неудовлетворена. Второ, за което се замислям все по-конкретно, нямам право да открадна нито на Мария финала, нито на Добринка.

Днес вие гледате 31-та репетиция на сцената. Не зная дали някой от вас забеляза, че от вчерашната до днешната репетиция има разлика в изпълнението на изпълнителите – не казвам на дубльорите. Има още работа върху тази пиеса, върху втората част и то работа, в която аз вече не смея да се бъркам, то си е тяхна работа. Артистите си образуват нещата и моето приказване не им влияе. Мисля, че картината с колата днес стъпва на крака много яко. И финала Мария го търси одста отдавна. Не мисля, че имам право да се намесвам тук. Но въпреки това днес и утре вероятно ще продължавам да размишлявам върху това.

Съгласен съм с тази част от вас, че в тази пиеса така наречената любовна драма е повод за размишление, както Арбузов обича да прави: взема едно скандално начало, бракоразводно дело, изоставени деца, старци изоставени – скандални истории, от което начало, разглеждайки го, започва да прави изводи не за тази случка, а за живота на хората, за устроеността или неустроеността на живота на хората, за енергията на личността да се справи с тежките ситуации в живота и въобще през последните години при него става дума за достойнството. Човек, който не може да издържи катаклизъм загубва достойнството си завинаги, а той напоследък избягва да се среща с хора, които са загубили достойнството си, маха ги, само достойни хора, само хора, които издържат.

Аз действително към това се стремя, всички заедно се стремим, знаем го и въпросът е полека лека да го постигнем. Скоро ще имаме разговор и след това ще видим какво ще се получи с публиката. Тогава ясно ще можем да решим композиционно някои поправки. Записал съм всички предложения и ще размишлявам върху тях и ще разговаряме с актьорите.

Голямо удоволствие ми достави работата с този автор, с тези актьори на тази сцена, но всяко удоволствие рано или късно завършва. Нашата професия е като един професионален любовник, чиято задача е да бъде изоставен. Аз съм на път да бъда изоставен от актьорите, те вече се вторачват в публиката, искат на нея да се харесат. Бях много удовлетворен от контакта си с тези актьори и много държа на това Николина да не прилича, да си върви по своя път, този път има огромни възможности и мисля, че те са постигнати до голяма степен и още много може да се изчисли по този път, не по пътя на жестоката, а по пътя на меката, обаче неотстъпчива с цялата си мекота. По този път много далеч се стига. И пътят на

Васил Стойчев категорично трябва да бъде различен от пътя на Кабакчиев. Кабакчиев в последните репетиции загуби нещо, което ще се върне. Някои го описаха като безсмислено дете, учен, умен, но небрежен в любовта, невежа и сега изведнъж му се отвориха очите.

ЗАКЛЮЧИТЕЛНО СЛОВО

ПРЕДС. ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ:

В заключение искам само да отбележа, че от гледна точка на репертоара тази пиеса, заедно с недостатъците си, е една добра находка за нас. Нашият театър винаги е проявявал интерес към руската класика, към съветската класика, към съвременната съветска драматургия.

От това произведение на Арбузов можем да бъдем доволни, че сме се обърнали към него и доволни, че поканихме един такъв добър тълкувател на неговото творчество като Леон Даниел.

На второ място искам да отбележа, че представлението е реализирано, както се отбеляза тук, в плоскостта на традицията на този театър и нещо, което е още по-важно – в посока на развитието на тази традиция, за което заслугата е както на режисьора Леон Даниел, така и на нашата актьорска трупa, която си има своите особени черти, специфични за Народния театър "Иван Вазов".

На трето място искам да отбележа високия професионализъм, за който си има значение дарбата на режисьора, високото професионално ниво, на което е осъществено представлението, за което допринасят също така всички участници. Мисля, че имаме среща с едно произведение, което ще предизвика много голям интерес основателно с тези нравствено-етични, съвременни проблеми, които занимават съвременния човек.

Пиесата е видяна много дълбоко, много сериозно и още веднъж искам за това да отбележа заслугата на режисьора и да пожелаая

на целия колектив и на режисьора "На добър час".

Тук бяха казани доста неща и искам да се присъединя не подробно към тези бележки, които бяха направени за втората част на представлението, но искам да предоставя думата на режисьора, който е основното отговорно лице, да прецени това, което той смята като основателно в направените забележки и което смята за основателно и необходимо, да го направи.

Закривам заседанието на Художествения съвет!

/Край 15 часа/

Стенографф:

/Р. Раичев - т. 44 40 89/

